

Txondorra

BA AL DAKIZU ZER DEN **TXONDORRA**?

EDOTA NOLA EGITEN DEN **IKATZA**?

Ikatza egiteko egurra behar da. Egurra basoetan dago, eta garai batean ekaitzek lurrera botatako zuhaitzetik ateratzen zuten egurra, edo bestela ikazkinek beraiek botatzen zuten zuhaitza. Izan ere, egur mota guztiak erabil daitezke ikatza egiteko.



TXONDORRA ERAIKITZEKO URRATSAK

1. Ikazkinek txondor plaza prestatzen zuten. **Txondor plaza**, lursail laua da. Txondor plazaren bueltan egurra jartzen zuten, **80 zentimetroko** enborretan moztua, eta egur enbor finenak azpian jarritz eta lodienak berriz gainean.
2. Txondor plazaren erdi-erdian, ikazkinek tokoaia jartzen zuten. **Tokoia** egur enbor lodi bat da, **30 zentimetroko altuera eta lodiera** duena. Tokoiaren bueltan, armiarma sare bat bailitzan, ikazkinek **sarea** osatzen zuten, makiltxo boribil finekin. Sarea zirkunferentzia konzentrikoak txikitik handira eginez.
3. Behin Tokoiaren bueltan sarea bukatuta, ikazkinak txondor plazaren bueltan dauden enbor lodienak jartzen ditu, tokoiaren kontra, lodienetik hasi eta kanporantz enbor finenak jarritz. Aldi berean, tokoiaren gainean **kaiola** eraikitzen da, egurrezko listoi ttikiak erabiliz, poliki poliki, txondorra egurrez osatu hala sortzen da **kaiola**.



4. Txondorra erdibidean denean, kaiolaren barrutik sartzen da **alkatea**. Alkatea enbor handi bat da, kaiola erditik zutik sartzen dena eta txondorra eraikitzen laguntzen duena. Hortaz, erdi erdian dagoen tokiaren gainean alkatea dago, honen bueltan kaiola eta kaiolaren kontra egurra, enbor lodienak kaiolaren kontra eta finak kanpoaldean. Behin enbor guztiak jarrita, txondor guztia egur txikiekin estaltzen da, egur txiki hauek adar txiki borobilak dira, ziri modukoak, eta **tronkilloak** esaten zaie.
5. Azken txanpan, txondorra eraikita dela, aurrena **hosto lehorrez** eta ostean **lurrez txondor guztia estaltzen** da, eta orduan jada prest dago pizteko.



Bildu behar duzun materiala



1. Tokoia + Sarea



2. Kaiola



3. Alkatea + Basea



4. Egur Ertaina



5. Egur Txikia



6. Ostoak eta lurra

TXONDORRA PIZTEKO URRATSAK

Nola egiten du ikatza ikazkinak?

1. Txondorra pizteko, txondorraren ondoan sua egiten da, su ederra enbor lodiekin, **brasa** ona egiteko. Pare bat orduren bueltan, behin brasa eginda dagoenean, ikazkina txondor gainera igoko da eta alkatea aterako du.
2. Alkateak uzten duen hutsuneari, **tximenia** erraten zaio, kaiola barruko espazioa. Ikazkinak, pala batekin suaren brasak hartuko ditu eta txondor gainera igo eta **tximeniatik behera 5 edo 6 palada brasa** botako dizkio, brasaren ondoren, lehendik txondor ondoan prest edukiko duen **betagarria** botako dio tximenitik barrena. **Betagarria egur zati txikiak** dira, ondaxke bakoitzean 20 bat unitate sartzen dira.
3. Lehenego aldian, **tximini osoa beteko du ikazkinak betagarriarekin**. Gero tximini punta, aurregotik prestatutako lur saila batekin tapatuko du. Lur puska hau, belardi batean altzur batekin egiten den 50 zentimetro diametroko zirkunferentzia da. Lur puska borobil hau erabiltzen da tximenearen tapa modura eta lursail honek **Zoia** du izena. Bukatzeko, **zoia bera ere lurrez estaltzean, txondorra piztuta dago**.



4. Lau edo bost orduro, ikazkina txondor gainera igoko da, lurra kendu, zoia apartuta eta **Agarekin**, makil luze eta handiarekin, goitek behera jo eta jo hariko da, betagarri guztia behera jaitsi arte. **Ke zuri pila** ateratzen da momentu horretan txondorraren tximeniatik. Ondoren, ikazkinak betagarri gehiago botako du tximinia barrura eta horrela jarraituko du datozen **3 egunetan, lau orduro betagarria** emanaz.
5. 4. egunerako, tximinia guztia betagarriaren brasaz beteta egongo da. Sua behetik gora igoko da eta tximinia guztia ikatzez beterik dago. **Behin sua gorenean dagoenean, ikazkinak tximinia betirako tapatu eta agaren bidez zulo txikiak irekiko dizkio txondorrari goiko partean**, norabide guztietan. Bestalde, **txondorraren hanketan, ikazkinak lehiatila txikiak irekiko** ditu, hamar lehiatila inguru, tapatu eta ireki egingo dituenak, txondorra alde batetik indartzeko edo lasaitzeko.
6. **Goikaldea ikazten da lehen eta gero behekaldea**, bestela egur zamatxuak ikatza birrinduko bailuke. Ikazkinak kearen koloreagatik daki noiz ikaztu den egurra; **kea txuria bada oraindik egin gabe dagoenaren seinale da, aldiz urdina bada ikatza egin dago toki horretan.**



7. Behin ikatza egina dagoenean, **zuloa tapatu eta beherago beste zulo txo bat irekitzen** da behera iritsi arte. Txondorraren tamainak eragina izanen du, baina **gutxi gora-behera 25 egun behar dira egur guztia ikatz bihurtzeko**. Azkenean, beheko lehiatiletatik ke urdina ateratzen denean, txondorra ikatz egin dela erraten da.
8. Bi egun egoten da **ikazkina txondorreko zulo guztiak** itxita dituela lurra mugitzen, poliki-poliki ikatza hoztuaz. Azken batean, txondorraren barruan bero izugarria egiten baitu. Bi egunak igaro ondoren, **makua erabiliz**, hortz zorrotzak dituen antzinsarde borobila da makua, **ikatza ateratzen joanen da poliki poliki**.
9. Goikaldetik hasi eta txondorraren bueltan, ireki eta itxi ireki eta itxi, **txondor plazaren bazterrera ateratzen du ikatz bero-beroa**. Bertan hozten uzten da denbora puska batean eta azkenik zakuetan sartzen da ikatza. **Bi edo hiru egun egoten da ikazkina ikatza ateratzen eta zakuetan sartzen**.
10. Ikatza ateraz atera txondorra desagiten joaten da desagertu arte.



GALDERAK

1. Nola du izena txondorra erakitzeko prestatzen den toki lauak?
2. Zer jartzen da erdi erdian txondorra eraikitzeke?
3. Nola du izena lurrian egiten diren zirkunferentzia konzentrikoak?
4. Zer eraikitzen da erdi erdian jartzen den enborraren gainean?
5. Zerekin estaltzen da txondorra?
6. Nola pizten da txondorra?
7. Zer botatzen zaio txondorrari behin brasak botata?
8. Nola izena du txondorra tapatzeko erabiltzen den lur puskak?
9. Nola izena du zuloak egiteko erabiltzen den makilak?
10. Nola egiten da ikatza, behetik gora edo goitik behera?
11. Zenbat egunetan egiten da ikatza?
12. Ze koloretakoa da kea behin ikatza eginda dagoenean?

A green-tinted photograph of a forest floor. In the foreground, a large, dark, curved object, possibly a basket or a piece of bark, is filled with dry leaves. To the right, a woven basket is visible, also containing leaves. In the background, a large, fallen tree trunk lies diagonally across the frame, with its bark peeling and its interior wood exposed. The ground is covered in a layer of dry leaves and twigs.

Turi Sarri
LAND